

XII

Pedagoģija: teorija un prakse

**IZGLĪTĪBAS KVALITĀTES DIMENSIJAS
ZINĀŠANU SABIEDRĪBĀ**

**Pedagoģiskās koncepcijas izglītības vides
transformācijā**

Zinātnisko rakstu kopsavilkumi

XII

Pedagogy: Theory and Practice

**QUALITY DIMENSIONS OF EDUCATION
IN THE KNOWLEDGE SOCIETY**

**Pedagogical concepts in the transformation of
educational environment**

Summaries of scientific articles

SATURS

Gunita DELIJEVA

Laulības kā vērtības aktualizēšana pirmsskolas izglītībā: pirmsskolas skolotāju uzskatu izpēte

*Actualizing marriage as a value in preschool education: exploring the views of preschool teachers.....*2

Inga JĒKABSONE

Iekļaujoša pieaugušo izglītība: nākotnes attīstības perspektīvas. Latvijas gadījums

*Inclusive adult education: future development perspectives, case of Latvia.....*6

Vilma LIAUDANSKE

The influence of didactic games on the development of preschool age children: attitude of preschool education teachers

*Didaktisko spēļu ietekme uz pirmsskolas vecuma bērnu attīstību: pirmsskolas izglītības skolotāju attieksme.....*9

Kristīne PUJĀTE

Jana GRAVA

Pirmsskolas izglītības pedagogu pieredzes izpēte dabaszinātņu mācību jomas satura īstenošanā

*Exploration of preschool teachers' experience when implementing the learning content in the field of natural sciences.....*12

MAIJA ROČĀNE

PĀVELS JURŠ

Vērtību aspekts kvalitatīvas izglītības nodrošināšanai

*The values dimension for providing quality education.....*17

Kristīne ROZE

Konferences Liepājas Valsts 1. ģimnāzijas pieredzē

*Conferences from the perspective of Liepaja State Gymnasium No. 1.....*21

Inese TĪĢERE

Dina BETHERE

Iekļaujoša pirmsskolas izglītība bērniem ar autiskā spektra traucējumiem: teorētiskais aspekts

*Inclusive preschool education for children with autism spectrum disorder: a theoretical aspect.....*24

Inga ZEIDE

Angļu valodas prasmes kā izglītības iestāžu vadītāju profesionālā kapitāla elements

*English language skills as the element of professional capital of managers of educational institutions.....*31

Laulības kā vērtības aktualizēšana pirmsskolas izglītībā: pirmsskolas skolotāju uzskatu izpēte

Actualizing marriage as a value in preschool education: exploring the views of preschool teachers

Gunita DELIJEVA

- Liepājas Universitāte
Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
gunitadelijeva@inbox.lv

Annotation

The purpose of the article is to reflect the understanding of the values of preschool teachers about marriage and the actualization of these values in educational practice. In order to collect data, a survey was conducted in educational institutions that implement preschool education programmes in several regions of Latvia. In total, 126 preschool teachers participated in the study. The data were also obtained from the monitoring surveys of educational institutions implementing preschool education programmes organized by the Ministry of Education and Science (788 and 715 educational institutions, respectively).

The results of the study reveal the inconsistency between legislative requirements and teachers' evasive action to actualize this value in their pedagogical activity and develop children's understanding of marriage as a value. Teachers justify this avoidance with insufficient methodological support and lack of clearly defined guidelines.

Keywords: value, marriage, attitude towards marriage, preschool education.

Atslēgvārdi: vērtība, laulība, attieksme pret laulību, pirmsskolas izglītība.

Kopsavilkums

Eiropā un pasaulē veiktie pētījumi liecina, ka sabiedrībā mainās attieksme pret laulību kā sociāli nozīmīgu institūciju. Eiropā jaunieši nereti laulību uzskata par novecojušu institūtu, pasliktinās attieksme pret laulību, savukārt uzlabojas attieksme pret šķiršanos, kas vairs netiek nosodīta.

Ar laulību jāsaprot sociāli un juridiski atzīta saimnieciska un seksuāla sievietes un vīrieša savienība, kas nosaka likumīgo laulībā dzimušo bērnu mātes un tēva tiesisko statusu, kā arī veido sociāli nozīmīgu saikni ne tikai starp pašiem laulātajiem, bet arī starp viņu ģimeņu locekļiem.

Latvijā pēdējo 10 gadu laikā uz 1000 iedzīvotājiem vidēji tiek slēgtas 5–6 laulības, taču vidēji ap 40 % laulību tiek šķirtas. Pētījumi liecina, ka bērniem, kuri tiek audzināti pilnā ģimenē (prioritāri laulībā) ir mazāk uzvedības traucējumu, viņi vieglāk sociāli adaptējas nekā bērni, kuri aug nepilnās ģimenēs (Lazinski, 2016).

Bērnu un jauniešu attieksmi pret laulību ir iespējams mainīt mērķtiecīgā izglītības procesā, kur liela nozīme ir “sociālās mācīšanās teorijai” – bērni mācās no savas tuvākās

apkārtnes, veido izpratni un attieksmi pret laulības nepieciešamību un tās iemiesotajām vērtībām, kam nav tiešas saiknes ar vadošo reliģiju vai kultūru valstī (Kasearu, 2010).

2018. gadā veiktajā skolotāju aptaujā tika konstatēts, ka laulība kā vērtība ir visretāk akcentēta pirmsskolas izglītības procesā – to atzīmēja tikai 4 % respondentu. 2021. gada monitoringā tika konstatēts, ka vērtību laulība bieži aktualizē tikai 4% izglītības iestāžu, nekad – 17 % izglītības iestāžu. Tomēr, salīdzinot 2020. gada un 2021. gada datus, ir vērojama pozitīva tendence.

Summary

Research conducted in Europe and the world shows that the attitude towards marriage as a socially significant institution is changing in society, and young people in Europe often consider it an outdated institution, thus the attitude towards marriage is deteriorating, while the attitude towards divorce is improving as it is no longer condemned.

Marriage should be understood as a socially and legally recognized economic and sexual union of a woman and a man, which determines the legal status of the mother and father of children born in marriage, as well as creates a socially significant bond not only between the spouses themselves, but also between the members of their families.

In Latvia, during the last 10 years, on average 5-6 marriages per 1000 inhabitants are concluded, but around 40 % of marriages are divorced. Research shows that children who are raised in full families (preferably in marriage) have fewer behavioral disorders, they adapt more easily socially than children who grow up in single-parent families (Lazinski, 2016).

It is possible to change the attitude of children and young people towards marriage in a targeted educational process, where the "social learning theory" is of great importance - children learn from their immediate surroundings, form an understanding and attitude towards the necessity of marriage and its embodied values, which have no direct connection with the leading religion or cultures in the country (Kasearu, 2010).

In a survey of teachers conducted in 2018, it was found that marriage as a value is emphasized the least in the process of preschool education – it was noted by only 4 % of respondents. In the 2021 monitoring, it was found that only 4% of educational institutions discuss marriage as a value often, but 17 % of educational institutions – never. However, comparing the data of 2020 and 2021, a positive trend can be observed.

Literatūra

- Bite, A. (2022). *Laulība un laulības pārkāpšana*. Pieejams <https://www.ebaznica.lv/lauliba-un-laulibas-parkapsana-5420/>
- Brice, B., Bula-Biteniece, I., Gaide, D., Irbe, I., Lauka, A., Ozola, D., Rolanda, L., Silova, M., un Tempelfelde, I. (2019). *Pirmsskolas mācību programma*. Rīga: VISC. Pieejams <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
- Cheng, Y. A., & Yang, C. W. (2021). Continuity and changes in attitudes toward marriage in contemporary Taiwan. *Journal of Population Research*, 38, 139–167. <https://doi.org/10.1007/s12546-021-09259-z>
- Civillikums (1937). Pirmā daļa. Ģimenes tiesības. *Valdības Vēstnesis*. 41,20.02.1937. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/90223-civillikums-pirma-dala-gimenes-tiesibas>
- De Coninck, D., Van Doren, S., & Matthijs, K. (2021). Attitudes of young adults toward marriage and divorce, 2002–2018. *Journal of Divorce & Remarriage*, 62(1), 66–82. <https://doi.org/10.1080/10502556.2020.1833292>
- Delijeva, G. (2020). *Kompetencēs balstīta mācību saturs īstenošanas 2019./2020.mācību gada rezultāti*. [Mutisks ziņojums.] Izglītības un zinātnes ministrijas 2020. gada 3. novembra

- konference "Pirmsskolas izglītība pārmaiņu laikā". Monitoringa rezultāti. Pieejams <https://www.izm.gov.lv/lv/jaunums/darba-grupa-izstradati-priekslikumipirmsskolas-pedagogu-atalgojuma-un-darba-slodzes-pilnveidei>
- Delijeva, G. (2021). *Kompetencēs balstīta mācību satura īstenošanas 2020./2021. mācību gada rezultāti, salīdzinot ar 2019./2020. mācību gada rezultātiem*. [Mutisks ziņojums.] Izglītības un zinātnes ministrijas 2021. gada 26. novembra konference "Sadarbība un kvalitāte pirmsskolā". Monitoringa rezultāti. Pieejams <https://www.izm.gov.lv/lv/seminari-un-konferences>
- Delijeva, G. (2018). *Skolotāju darbība pirmsskolas izglītības iestādē tikumiskās audzināšanas īstenošanā*. Maģistra darbs. Pieejams <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/45435>
- Delijeva, G., & Ozola, A. (2021). Actualization of values in pre-school education by implementing competence-based learning content. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, II*, 715-728. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6404>
- Gērgiss, Š., Andersons, R. T., un Džordžs, R. P. (2021). *Kas ir laulība? Vīrieša un sievietes savienības aizstāvība*. Rīga: Kodaka.
- Kasearu, K. (2010). Intending to marry... Students' behavioural intention towards family forming. *Trames-Journal of the Humanities and Social Sciences*, 14. <https://doi.org/10.3176/tr.2010.1.01>
- Lazinski, M. J. (2016). *Young peoples' feelings about and attitudes towards marriage: The influence of attachment style and early family functioning*. [A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy.] University of Victoria. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1828/7604>
- Leach, E. R. (1955). Poliandry, inheritance and the definition of marriage: With particular reference to Sinhalese customary law. *Man*, 55, 182-186. <https://doi.org/10.2307/2795331>
- Maulis, J. (2016). *Laulības tiesiskie, psiholoģiskie, ētiskie un sadzīves aspekti*. Rīga: Labklājības ministrija. Pieejams https://www.tm.gov.lv/sites/tm/files/2_modulis1.pdf
- Ministru kabinets (2016). Latvijas Republikas Ministru kabineta 2016. gada 15. jūlija noteikumi Nr. 480 "Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība". *Latvijas Vēstnesis*, 141, 25.07.2016. Pieejams <https://www.vestnesis.lv/op/2016/141.4>
- Ministru kabinets (2018). Latvijas Republikas Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumi Nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem". *Latvijas Vēstnesis*, 236, 30.11.2018. Pieejams <https://www.vestnesis.lv/op/2018/236.3>
- Ohlsson-Wijk, S., Brandén, M., & Duvander, A. Z. (2022). Getting married in a highly individualized context: Commitment and gender equality matter. *Journal of Marriage and Family*, 84(4), 1081-1104. <https://doi.org/10.1111/jomf.12849>
- Pandiya, S. (2015). *The economics of marriage*. Retrieved from <https://www.valueresearchonline.com/stories/29686/the-economics-of-marriage/>
- Par Eiropas Konvenciju par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā (1975). Strasbūra. Latvijas pievienošāns: 01.07.2003. *Latvijas Vēstnesis*, 79, 15.05.2003. Pieejams <https://www.vestnesis.lv/ta/id/75359>
- Parry, T. G. (2016). *The association between shared values and well-being among married couples*. [A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in family and human development.] <https://doi.org/10.26076/25d7-c7f9>
- Pushkina, K. V., Pushkin, A. A., Ignateva, T. S., & Myasnikova, I. A. (2021). Fostering family values in children to reduce divorces. *Proceedings of INTCESS 2021 8th International*

- Conference on Education and Education of Social Sciences.*
<https://doi.org/10.51508/intcess.2021137>
- Saeima (1998). Latvijas Republikas Saeima. Izglītības likums (1998). *Latvijas Vēstnesis*, 343/344, 17.11.1998. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/50759-izglitibas-likums>
- Satversmes Sapulce (1922). Latvijas Republikas Satversmes Sapulces 1922. gada 15. februāra Latvijas Republikas Satversme. *Latvijas Vēstnesis*, 43, 01.07.1993. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>
- Stritof, S. (2021). *What is the definition of marriage?* Retrieved from <https://www.brides.com/definition-of-marriage-2303011>
- Ummere-Tillberga, L., Tauriņa, A., Tempelfelde, I., Lauka, A., un Briška, I. (2020). *Sociālā un pilsoniskā mācību joma. Mācību un metodiskais līdzeklis pirmsskolas mācību programmas īstenošanai*. Rīga: VISC. Pieejams <https://mape.skola2030.lv/resources/100>

Iekļaujoša pieaugušo izglītība: nākotnes attīstības perspektīvas. Latvijas gadījums

Inclusive adult education: future development perspectives, case of Latvia

Inga JĒKABSONE

- SIA “Magnetic Professional”
jekabsone47@gmail.com

Pētījums veikts pēcdoktorantūras pētniecības pieteikuma “Tiešsaistes pieaugušo izglītības attīstība Latvijas reģionu digitalizācijai un ekonomiskajai izaugsmei, reaģējot uz COVID-19” (Nr. 1.1.1.2/VIAA/4/20/616) ietvaros, kuru īsteno izglītības iestāde SIA “Magnetic Professional”. Plašāka informācija par pētījumu: <https://magneticpro.lv/postdoc/>

Anotācija

Ir pagājuši vairāk nekā divi gadi kopš pandēmija diktē pieaugušo izglītības attīstības tendences, ļaujot formulēt gūtās vērtīgās atziņas pieaugušo izglītības transformācijas kontekstā. Pieaugušo izglītības iestādes ir paveikušas milzīgu darbu, nodrošinot mācības attālināti, tādējādi nodrošinot valstī noteikto ierobežojumu ievērošanu. Šajā laikā visas iesaistītās puses pieaugušo izglītības procesā ir attīstījušas arī savas digitālās prasmes, lai pielāgotos attālinātai mācību formai. Vienlaikus kā viens no galvenajiem izaicinājumiem mācību procesa nodrošināšanai ir iekļaušanas veicināšana.

Darba mērķis ir analizēt pieaugušo izglītības nākotnes attīstības perspektīvas Latvijā iekļaušanas izaicinājuma risināšanas kontekstā.

2022. gada februārī tika veiktas intervijas ar pieaugušo izglītības ekspertiem par to, kādi varētu būt pieaugušo izglītības attīstības nākotnes scenāriji. Šajā rakstā ir analizēti interviju rezultāti.

Veiktā pētījuma rezultāti liecina, ka pieaugušo izglītības kombinētā forma, kad tradicionālais mācību process ir papildināts ar tiešsaistes elementiem, ir perspektīvākā pieaugušo izglītības forma mācību rezultātu sasniegšanā, ņemot vērā tās elastību dažādu pedagoģisko metožu un rīku pielāgošanai.

Atslēgvārdi: pieaugušo izglītība, kombinētā mācīšanās, iekļaujoša izglītība, tiešsaistes izglītība, Covid-19.

Keywords: adult education, combined learning, inclusive education, online education, Covid-19.

Kopsavilkums

Pandēmijas ietekmē pieaugušo izglītības iestādes visā pasaulē bija spiestas pāriet uz tālmācības režīmu, kas vainagojās ar pieaugušo izglītības nozares nepieredzēti straujo digitalizāciju, t. sk. Latvijā. Pieaugušo izglītības iestādes ir pielāgojušās mainīgajiem apstākļiem, pārveidojot pašreizējās programmas tiešsaistes režīmā un izveidojot jaunas

programmas, lai pandēmijas laikā apmierinātu izglītojamo vajadzības. Arī pēc pandēmijas noteikto ierobežojumu atcelšanas vairums Latvijas pieaugušo izglītības iestāžu turpina īstenot tiešsaistes kursus, kā arī ietver tiešsaistes komponenti klātienē mācību procesā.

Pētījuma mērķis ir analizēt pieaugušo izglītības nākotnes attīstības perspektīvas Latvijā iekļaušanas izaicinājuma risināšanas kontekstā.

Pētījuma laikā autore secināja, ka tiešsaistes mācīšanās var veicināt iekļaujošas izglītības, kas ir izvirzīta kā viena no galvenajām izglītības prioritātēm Latvijā, attīstību, jo izglītojamie var piedalīties mācībās neatkarīgi no savas atrašanās vietas. Tomēr ne visiem izglītojamajiem, it īpaši tādiem, kuriem ir zemas prasmes, ir nepieciešamās iemaņas un tehnika, lai varētu piedalīties tiešsaistes mācībās.

Ekspertu intervijas rezultāti parādīja, ka pandēmija kopumā ir veicinājusi tiešsaistes pieaugušo izglītības programmu attīstību. Ņemot vērā tiešsaistes mācīšanās priekšrocības (laika un dažādu resursu ietaupījums u. c.), šī forma turpinās attīstīties arī pēc pandēmijas. Pēc ekspertu domām, jauktā pieaugušo izglītības forma, kad klātienē formu papildina vai noteiktos gadījumos aizstāj tiešsaistes mācības, būtu optimāla pieaugušajiem izglītojamajiem Latvijā. Tajā pašā laikā eksperti norādīja, ka pieaugušo izglītībā Latvijā ir jārisina dažādi izaicinājumi, piemēram, kvalitātes nodrošināšanas sistēma, pieaugušo izglītības politikas izstrāde un īstenošana un pedagogu kvalifikācijas paaugstināšana.

Summary

Under the influence of the pandemic, adult education institutions around the world were forced to switch to a distance learning mode, which culminated in the unprecedented rapid digitization of the adult education sector, including in Latvia. Adult education institutions have adapted to changing circumstances by converting current programmes to online mode and creating new programmes to meet the needs of learners during the pandemic. Even after the lifting of restrictions set by the pandemic, most Latvian adult education institutions continue to implement online courses, and also include online components in the face-to-face learning process.

The aim of the study is to analyse the future development perspectives of adult education in Latvia in the context of solving the challenge of inclusion.

During the research, the author concluded that online learning can contribute to the development of inclusive education, which has been put forward as one of the main education priorities in Latvia, because learners can participate in learning, regardless of their location. However, not all learners have the necessary skills and equipment to participate in online learning.

The results of the expert interviews showed that the pandemic has generally promoted the development of online adult education programmes. Taking into account the advantages of online learning (saving time and various resources, etc.), this form will continue to develop even after the pandemic. According to experts, the combined form of adult education, when the face-to-face form is supplemented, or in certain cases replaced, by online learning, would be optimal for adult learners in Latvia. At the same time, experts pointed out that adult education in Latvia needs to address various challenges, such as the quality assurance system, development and implementation of adult education policy, and raising the qualifications of pedagogues.

Literatūras saraksts

Latvijas Vēstnesis (1998). LR Izglītības likums, 343/344, 17.11.1998. Ielādēts 2022. gada 9. jūlijā no: <https://likumi.lv/ta/id/50759-izglitibas-likums>

- Latvijas Vēstnesis (2021). Ministru kabineta rīkojums Nr. 436 "Par Izglītības attīstības pamatnostādēm 2021.-2027.gadam", 124, 01.07.2021. Ielādēts 2022. gada 9. jūlijā no: <https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitiba-attistibas-pamatnostadnem-20212027-gadam>
- Conrad, D. (2002). Deep in the Hearts of Learners: Insights into the Nature of Online Community. *Journal of Distance Education*, 17(1), 1-19.
- Ellain Allen, I.E., & Seaman, J. (2009). Online Education in the United States, 2009 - Eric. Retrieved 9 July 2022, from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED529931.pdf>
- European Commission (2020). Digital Education Action Plan (2021-2027). European Education Area. Retrieved 9 July 2022, from <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital/education-action-plan>
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The Difference between Emergency Remote Teaching and Online Learning. *Education Review*. Retrieved 9 July 2022, from <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>
- Moore, J., Dickson-Deane, C., & Galyen, K. (2011). E-Learning, online learning, and distance learning environments: Are they the same? *The Internet And Higher Education*, 14(2), 129-135. doi: 10.1016/j.iheduc.2010.10.001
- Triacca, L., Bolchini, D., Botturi, L., & Inversini, A. (2004). Mile: Systematic usability evaluation for e-Learning web applications. *AACE Journal*, 12 (4), 1-15.

The influence of didactic games on the development of preschool age children: attitude of preschool education teachers

Didaktisko spēļu ietekme uz pirmsskolas vecuma bērnu attīstību: pirmsskolas izglītības skolotāju attieksme

Vilma LIAUDANSKE

- Marijampole University of Applied Sciences (Lithuania)
vilma.liaudanske@mkolegija.lt

Abstract

One of the greatest miracles of childhood is play: playing games are not only fun, but also one of the main and most important methods of education, which, properly organized, helps to develop various important child's qualities and abilities. Through a game, children gain new knowledge and practices, get to know the world around them, and learn to communicate and collaborate with other children and adults. This paper discusses the theoretical and empirical implications of didactic games for the development of preschool children.

Keywords: didactics, didactic games, teacher, preschool education, child's development.

Atslēgvārdi: didaktika, didaktiskā spēle, skolotājs, pirmsskolas izglītība, bērna attīstība.

Summary

Playing for a child is not only fun, but also one of the main and most important methods of education, which, properly organized, helps to develop various child's qualities. Through play, children gain new knowledge, get to know the world around them, interact and collaborate with other children and adults. Jakimavičienė (2017) highlights the extraordinary significance of play for a child's education and development: the play implements the child's essential needs (independence, movement, communication, cognition), it is important for the child's mental development, and also other activities are developed through play. One of the types of play is didactic games, which have a significant impact on child's development.

Hakkarainen et. al. (2015) state that play will always be associated with learning. Often, learning and play seem to be at odds: science is defined as serious and very important work, and play is defined as something free and non-binding. However, as far as learning through the games is concerned, this opposition seems to disappear. When working with children, educating them in the form of play is the most attractive and, as many studies show, very effective. The author argues that play is not the same as learning, but it is the most effective form of learning. According to Genius (1929), play is the school of a child's life: when a child plays any game, it remains in memory as a certain value.

Games are essential in the children's lives and play an important role in their development and upbringing, especially in the pre-school age. During didactic games, children get motivated in organized and creative way, taking into account their abilities and getting to know the world around them. Didactic games influence the general development of a child,

encourage speech, enrich vocabulary, communication, develop logical thinking (Petrovska et al., 2013).

Analysing the influence of didactic games on the development of preschool children, the author reviews the theoretical ideas of the significance of play, emphasizing didactic games and their impact on the child's development. The results of an empirical study are also presented – the attitude of parents and teachers about the influence of didactic games on a child's development.

The **aim** of the article is to determine the impact of didactic games on the development of preschool children.

In order to reveal the aim of the research, the following **goals** are formulated:

1. Discussion on the concept, type, organization, and structure of didactic play.
2. Emphasis on the benefits of didactic games for the development of preschool children.
3. Revealing the opinion of teachers about the influence of didactic games on the development of preschool children.

The following **research methods** were used in the preparation of the conference (April 28, 2022) presentation: review of scientific literature; questionnaire; statistical analysis of survey data. The research was conducted in February–May 2021. 104 preschool teachers who work in kindergartens were selected for the survey. The survey was conducted online via webpage www.apklausa.lt.

The main results. The research shows that preschool teachers play didactic games with children, and the influence of didactic games on child's development is significant. Didactic games benefit preschool children in many aspects: they help to develop the child's language, fine motor skills, fantasy, memory, self-expression, collaboration skills, perception of space, logical thinking. Through didactic games, pre-schoolers also develop their values, perception of discipline as well as they learn to follow established rules.

Kopsavilkums

Viens no lielākajiem bērņības brņnumiem ir spēle: spēles ir ne tikai jautrība, bet arī viena no galvenajām un svarīgākajām audzināšanas metodēm, kas, pareizi organizēta, palīdz attīstīt dažādas bērņa svarīgas īpašības un spējas. Izmantojot spēli, bērņi iegūst jaunas zināšanas un praksi, iepazīst apkārtējo pasauli, mācās sazināties un sadarboties ar citiem bērņiem un pieaugušajiem. Šajā rakstā aplūkota didaktisko spēļu teorētiskā un empīriskā ietekme uz pirmsskolas vecuma bērņu attīstību.

References

- Armanavičiūtė, V., Jasiūnaitė, P. (2011). Žaidimas kaip vaiko socializacijos veiksnys ikimokykliniame amžiuje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 26. Available at: <https://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/2980>.
- Cojocariu, V. M., Boghian, I. (2014). *Teaching the relevance of game-based learning to preschool and primary teachers*. Ciea. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/82083649.pdf>.
- Grinevičienė, N. (2001). *Pradnio ugdymo proceso dalyvių požiūris į žaidimus*. Klaipėda: KU. Available at: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB0001:J.04~2001~1367156833734/J.04~2001~1367156833734.pdf>.
- Hakkarainen, P., Brėdikytė, M., Brandišauskienė, A., Sujetaitė-Volungevičienė, G. (2015). *Ikimokylinio amžiaus vaiko raida: žaidimas ir savireguliacija*. Kaunas: Lietuvos edukologijos universitetas. Available at: <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/62210/1/ISBN9786094543982.pdf>.

- Ignatovskaja, J. (2008). *Intelektu sutrikimus turinčio vaiko emocinė raida didaktinio žaidimo metu: magistro baigiamasis darbas*. Vilnius: VPU.
- Jakimavičienė, A. (2017). *Žaidimų teorija*. Kaunas: Kauno kolegija. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/132704024.pdf>.
- Myers, D. G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- Petrovska, S., Sivevska, D., Cackov, O. (2013). *Role of game in the development of preschool child*. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/82268666.pdf>.
- Sudeikytė, D. (2020). *Žaidimų svarba vaiko ugdyme*. Available at: <http://www.nrmokykla.lt/attachments/article/449/Zaidimų%20svarba%20vaiko%20ugdyme.pdf>.
- Tarasovienė, A. L., Glebuviene, V. S. (2008). Šiuolaikinės informacinės technologijos ir vaikų žaidimai. *Pedagogika*, 89, 70-74 p.
- Žemaitytė, S., Sadauskaitė, V. (2015). *Matematiniai žaidimai priešmokykliniame amžiuje*. 2015. Available at: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/matematiniai-zaidimai-priesmokykliniame-amziuje/19659>.

Pirmsskolas izglītības pedagogu pieredzes izpēte dabaszinātņu mācību jomas satura īstenošanā

Exploration of preschool teachers' experience when implementing the learning content in the field of natural sciences

Kristīne PUJĀTE

- Liepājas Universitāte, PSDF
Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
kristine.pujate@liepu.edu.lv

Jana GRAVA

- Liepājas Universitāte, PSDF
Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
jana.grava@liepu.lv

Anotācija

Agrīna dabaszinātņu jomas iepazīšana un dabaszinātniskās izpratības veicināšana veido bērnu priekšstatus par dabu, savu vietu dabā un pasaulē, kā arī attīsta pirmās ievirzes zinātniskās domāšanas virzienā un veicina interesi par dabaszinātņu jomu (Mantzicopoulos, Patrick, Sanmarapungavan 2013; Andersson, Gulldberg 2014; Wight, Kloos, Maltbie, Carr 2016; Larimore 2020).

Dabaszinību un zinātnes principu apgūšana pirmsskolas pedagoģiskajā procesā tiek atšķirīgi interpretēta, piemēram, demonstrējot atsevišķus eksperimentus, vai veicot citas nesaistītas darbības, kuras rada pētnieciskā procesa sadrumstalotību un neveido bērnu izpratni kopveselumā. Veicinot bērnu dabaszinātniskās izpratības attīstību pirmsskolā, nozīmīgi ir nodrošināt pētniecīgu pētniecības procesu, kura pamatā ir bērna jau esošās zināšanas un prasmes, tādējādi veidojot jaunas zināšanas, prasmes un kompetences (Gropen, Kook, Hoisington, Clark-Chiarelli 2017; Conezio, French 2002).

Raksta mērķis ir izpētīt pedagogu pieredzi dabaszinātņu mācību jomas satura un bērna pētnieciskā procesa īstenošanā pirmsskolā, aktualizējot dabaszinātņu mācību jomas nozīmību pirmsskolas izglītībā.

Jēgpilnas dabaszinātņu mācību jomas satura īstenošanā nozīmīgs ir ne tikai atbilstošas vides un resursu nodrošinājums, bet arī pirmsskolas izglītības pedagogu profesionālā kompetence, ieinteresētība un vēlme attīstīt bērnu dabaszinātnisko izpratību. Pedagogu zināšanu trūkumu un nepārlicinātību par savām prasmēm dabaszinātņu mācību jomā kā problemātiku raksturo vairāku pētījumu atziņas, piemēram, Siarova, Sternadel, Szonyi 2019; Gropen, Kook, Hoisington, Clark-Chiarelli 2017; Brenneman 2011. Andersson, Gulldberg 2014.

Latvijas pirmsskolas mācību programma dabaszinātņu mācību jomā nosaka četru satura vienību – matērijas, zemes sistēmas, visuma un organisma – apguvi (VISC, 2019). Aptaujājot pirmsskolas izglītības pedagogus no dažādām Latvijas pirmsskolas izglītības iestādēm, kuras

atrodas gan lielajās pilsētās, gan ārpus pilsētām, ir noskaidrota pedagogu pieredze un izaicinājumi, organizējot bērnu pētniecisko darbību dabaszinātņu mācību jomā, kā arī apzinātas pedagogu profesionālās pilnveides vajadzības un izglītības iespējas Latvijā.

Atslēgvārdi: bērnu dabaszinātniskā izpratība, pētnieciskā darbība pirmsskolā, dabaszinātņu mācību joma.

Keywords: children's nature science literacy, research activities in preschool, natural sciences.

Kopsavilkums

Pirmsskolas vecums ir ļoti nozīmīgs, lai bērnam veidotu pirmos priekšstatus par dabu, savu vietu pasaulē un dotu iespēju veidot attiecības ar dabu, tādējādi radot iespēju veidoties dabaszinātniskās izpratības pamatiem. Dabaszinātniskās izpratības veidošanās var risināt svarīgus nākotnes uzdevumus: pieprasījuma pēc dabaszinātņu jomas speciālistiem nākotnē, kritiskās domāšanas attīstību, kas nākotnē varētu novērst dezinformācijas riskus, kā arī ekoloģisko domāšanu un rūpes par dabu un klimata pārmaiņu iespējamu novēršanu. Lai dabaszinātniskās izpratības veidošanās process būtu veiksmīgs, ir nepieciešams bērnam pašam ļaut veidot savus priekšstatus nevis pieņemt pedagoga zināšanas. To var īstenot, nodrošinot bērnam iespēju veikt pētniecisko darbību un veidot attiecības ar dabu esot reālajā vidē, sajūtot dabu un dabas parādības, iepazīstot dabu saskarsmē, tādēļ ir nepieciešams rast iespēju bērnam būt dabā.

Šī raksta mērķis ir izpētīt pedagogu pieredzi dabaszinātņu mācību jomas satura un bērna pētnieciskā procesa īstenošanā pirmsskolā, aktualizējot dabaszinātņu mācību jomas nozīmību pirmsskolas izglītībā.

Rakstā veikta literatūras izpēte, tostarp dažādu Latvijas un Eiropas Savienības politikas dokumentu analīze, kā arī noskaidrota Latvijas pirmsskolas pedagogu pieredze, organizējot dabaszinātņu mācību jomas apguves procesu.

Pētījuma rezultāti ļauj secināt, ka bērnu pētnieciskā darbība tiek īstenota nevienlīdzīgi dažādās izglītības iestādēs, kā arī bērnu iespēja būt dabā ir ierobežota. Lielai daļai pedagogu pietrūkst pārliecības par savām zināšanām un prasmēm bērnu pētnieciskās darbības organizēšanā, trūkst pamatzināšanas par pirmsskolas mācību programmā norādītajām dabaszinātņu mācību jomas satura vienībām – matērija, organismi, visums un zemes sistēmas. Secināts, ka nepieciešami pētījumi, kā pilnveidot dabaszinātņu mācību jomas apguves procesu pirmsskolas izglītības iestādēs, un jārod iespēja pirmsskolas pedagogiem iegūt nepieciešamās zināšanas un prasmes, tādējādi radot pārliecību par savām spējām dabaszinātņu mācību jomas apguves veiksmīgai nodrošināšanai pirmsskolas izglītībā.

Summary

Preschool age is very important for the child as it forms the first notions about nature, child's place in the world, gives an opportunity to form a relationship with nature, thus creating an opportunity to form the basis of scientific literacy. The development of the understanding of natural sciences can address the following important future challenges: the future demand for natural science professionals, the development of critical thinking that could prevent the disinformation risks in the future, and ecological thinking and concerns about nature preventing the climate change. For the formation of scientific understanding to be successful, it is necessary to allow the children to develop their own ideas instead of accepting only teachers' ideas, and it can be implemented by providing the opportunity for the children to be outside, in the nature.

The aim of this article is to study the experience of teachers when implementing the learning content of the field of natural sciences as well as the child's research process in preschool, highlighting the importance of the field of natural sciences in pre-school education.

The article provides the review of literature, including the analysis of various Latvian and European Union policy documents, as well as describes the experience of Latvian pre-school teachers in organizing the learning process in the field of natural sciences.

The results of the research allow concluding that in different educational institutions children's research activities are carried out unequally, as well as children's opportunities to be outdoors and in nature are limited. Many teachers lack confidence in their knowledge and skills in organizing children's research as well as they lack basic knowledge of pre-school curriculum in the specified content units in the field of science related to matter, organisms, the universe and earth systems. It has been concluded that further research is needed to improve the process of teaching natural sciences in pre-school education institutions providing an opportunity for pre-school teachers to acquire the necessary knowledge and skills, thus gaining confidence for successful teaching of natural sciences in pre-school education.

Literatūra

- Andersson, K., Gullberg, A. (2014). What is science in preschool and what do teachers have to know to empower children?. *Cult Stud of Sci Educ* 9, 275–296. Pieejams <https://doi-org.datubazes.lanet.lv/10.1007/s11422-012-9439-6>
- Aunīte, I. (2020). Bērna pašapziņas veidošanās līdz 6 gadu vecumam. *Elektroniskais žurnāls pirmsskolas un skolas vecuma bērnu vecākiem, Nr.10*. Rīga, SIA “V Media”.
- Brenneman, K. (2011). Assessment for Preschool Science Learning and Learning Environments. *Early Childhood Research & Practice*, 13(1), n1.
- Birziņa, R. (2010). *Bioloģijas zinātne un mācību priekšmets. Latvijas Universitātes realizētā projekta „Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīgglītojošo mācību priekšmetu pedagoģu kompetences paaugstināšana”*.
- Bybee, R. W. (2008). Scientific Literacy, Environmental Issues, and PISA 2006: The 2008 Paul F-Brandwein Lecture. *Journal of Science Education and Technology*. 17. 566-585. 10.1007/s10956-008-9124-4.
- Bybee, R. W. (2010). What is STEM education? *Science*. 329, 5995, 996 DOI: 10.1126/science.1194998
- Chipeniuk, R. (2005). Childhood Foraging as a Means of Acquiring Competent Human Cognition about Biodiversity. *Environment and Behavior*. 27(4):490-512. doi:10.1177/0013916595274003
- Cho, Y., Lee, D. (2018) ‘Love honey, hate honey bees’: reviving biophilia of elementary school students through environmental education program, *Environmental Education Research*,24:3, 445-460, DOI: 10.1080/13504622.2017.1279277
- Conezio, K., French, L. (2002). Science in the Preschool Classroom: Capitalizing on Children’s Fascination with the Everyday World to Foster Language and Literacy Development. *YC Young Children*, 57(5), 12–18. Pieejams <http://www.jstor.org/stable/42729686>
- Clements, R. (2004). An Investigation of the Status of Outdoor Play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1), 68–80. Pieejams <https://doi.org/10.2304/ciec.2004.5.1.10>
- Ekonomikas ministrija (2020). Informatīvais ziņojums. Par daba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm.
- Eriksons, E. H. (1998). *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava.
- Ginsburg, K. R. (2007). The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds. MSED; and the Committee on

- Communications; and the Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. *Pediatrics*, 119 (1): 182–191. Pieejams <https://doi.org/10.1542/peds.2006-2697>
- Glašar, S.A. & Devetak, I. (2013). Natural science education and natural science literacy. *Didactica Slovenica - Pedagoska Obzorja*. 28. 53-66.
- Gropen, J., Kook, J. F., Hoisington, C., Clark-Chiarelli, N. (2017). Foundations of Science Literacy: Efficacy of a Preschool Professional Development Program in Science on Classroom Instruction, Teachers' Pedagogical Content Knowledge, and Children's Observations and Predictions, *Early Education and Development*, 28:5, 607-631, DOI: 10.1080/10409289.2017.1279527
- Izglītības un zinātnes ministrija (2021). *Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam "Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai"*.
- Kalniņa, D. (2010). *Skolēna pētnieciskās prasmes attīstība dabaszinību mācību procesā pamatskolā (5.–6. klasē). Promocijas darbs*. Latvijas Universitāte. Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte.
- Kuo, F. E., Taylor, A. F. (2004). A potential natural treatment for attention-deficit/hyperactivity disorder: evidence from a national study. *American journal of public health*, 94(9), 1580–1586. <https://doi.org/10.2105/ajph.94.9.1580>
- Lamanauskas, V., Gedrovics, J. (2005). MODERN NATURAL SCIENCE EDUCATION DEVELOPMENT TENDENCIES IN LITHUANIA AND LATVIA. *Gamtamokslinis ugdymas / Natural Science Education*. 2.
- Larimore, R. A. (2020). Preschool Science Education: A Vision for the Future. *Early Childhood Educ J* 48, 703–714. <https://doi-org.datubazes.lanet.lv/10.1007/s10643-020-01033-9>
- Liepājas Universitāte (2019). 7. PIELIKUMS. Studiju kursu apraksti Pirmsskolas skolotājs. S-7-1, 13.05.2019., 1-133.
- Lindberg, D. H. (1990). What goes 'round comes 'round doing science. *Childhood Education*, 67(2), 79-81.
- Logins, J., Birzina, R., Dudareva, I., Kalvane, G. (2020). DABASZINĀTŅU MĀCĪBU METODIKA SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS JOMA: Dabaszinātnes. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Louv, R. (2008). *Last child in the Woods: Saving Our Children From Nature-Deficit disorder*. Chapel Hill, NC: Algonquin Books.
- Mantzicopoulos, P., Patrick, H., Samarapungavan, A. (2013). Science Literacy in School and Home Contexts: Kindergarteners' Science Achievement and Motivation, Cognition and Instruction, 31:1, 62-119, DOI: 10.1080/07370008.2012.742087
- Ministru kabineta noteikumi Nr. 716. (2018). *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem*.
- Oswald, T. K., Rumbold, A. R., Kedzior, S.G.E., Moore, M. V. (2020). *Psychological impacts of "screen time" and "green time" for children and adolescents: A systematic scoping review*, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237725>
- Patuano, A. (2020). "Biophobia and Urban Restorativeness" *Sustainability* 12, no. 10: 4312. <https://doi.org/10.3390/su12104312>
- Siarova, H., Sternadel, D., Szönyi, E. (2019). Research for CULT Committee – Science and Scientific Literacy as an Educational Challenge, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels.
- Soga, M. et .al. (2020). How can we mitigate against increasing biophobia among children during the extinction of experience?, *Biological Conservation*, Volume 242, 108420, <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2020.108420>.
- Vides Izglītības fonds (2014). *Ekoskolu metodiskais materiāls pirmsskolas izglītības iestādēm*. <http://www.videsfonds.lv/documents/ekoskolu-metodiskais-materi-ls-pii.pdf>

- VISC (2019). Dabaszinātņu mācību joma pamatizglītībā. <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/dabaszinatnu-macibu-joma-pamatizglitiba>
- VISC (2019). Dabaszinātņu mācību joma. Mācību un metodiskais līdzeklis pirmsskolas mācību programmas īstenošanai.
- VISC (2018). Pirmsskolas mācību programma.
- Walimbe, S., Ramadevi, N., Chitgopkar, S. (2021). BIOPHILIC DESIGN PATTERNS IN SCHOOLS TO FACILITATE NATURE CONNECTION WITH CHILDREN FOR A SUSTAINABLE FUTURE: A REVIEW. *Journal of Natural Remedies*, 21(10(1), 99-106. Retrieved from <https://www.jnronline.com/ojs/index.php/about/article/view/678>
- Wight, A. R., Kloos, H., Maltbie, C. V., Carr, V. W. (2016). Can playscapes promote early childhood inquiry towards environmentally responsible behaviors? An exploratory study, *Environmental Education Research*, 22:4, 518-537. DOI: 10.1080/13504622.2015.1015495

Vērtību aspekts kvalitatīvas izglītības nodrošināšanai

The values dimension for providing quality education

Maija ROČĀNE

- Liepājas Universitāte, Pedagoģijas un sociālā darba fakultāte
Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
maija.rocane@liepu.lv

Pāvels JURŠ

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
pavels.jurs@liepu.lv

Apliecinājums

Šo pētījumu finansē Latvijas Zinātnes padome, FLPP projekts “Izglītības vērtības transformācija sociālās kopienas kultūras un ekonomikas izaugsmei” (IzVeTSKKEI), projekta Nr. Izp-2020/1-0178

Anotācija

21. gadsimtā atklājas nepieciešamība pēc plašākiem izglītības mērķiem: tā ir individuāla un kolektīva labklājība. Labklājība ietver ne tikai ienākumus un materiālo nodrošinājumu, darba vietu un mājokli, veselību un dzīves kvalitāti, pilsonisko līdzdalību, bet arī izglītību, sociālos sakarus, drošību un apmierinātību ar dzīvi un vidi. Vērtības ir lēmumu pieņemšanas pamatā visās privātās un sabiedriskās dzīves jomās. Tās nosaka, ko cilvēks darīs prioritāti, kādu spriedumu pieņems, un to, kur viņi centīsies panākt uzlabojumus. Attieksmi un vērtības var novērot ne tikai personiskā, bet arī vietējās sabiedrības, nacionālā un globālā līmenī. Lai gan cilvēka dzīvi bagātina vērtību un attieksmju daudzveidība, kas izriet no dažādām kultūras perspektīvām un personības iezīmēm, ir vērtības (piemēram, cieņa pret dzīvību un cieņa pret apkārtējo vidi), kuras ir vitāli nepieciešamas ikvienam cilvēkam. Taču ir jāapzinās arī, ka kāda konkrēta vērtība var būt nozīmīga vienam cilvēkam un nenozīmīga kādam citam, kas, piemēram, var būt kā būtisks iemesls dažādu viedokļu atšķirību sadursmei mūsdienu sabiedrībā. Tieši vērtības arī nosaka motivāciju rīkoties, tai skaitā arī konkrēta studiju virziena un profesijas apguves izvēli. Taču jāatzīmē, ka vērtības izglītībā nosaka arī sabiedrības attieksme un sniegtais atbalsts indivīda pašrealizācijai, tai skaitā izvēlētajai profesijai.

Atslēgvārdi: izglītība, skolotājs, vērtība, vērtibizglītība.

Keywords: education, teacher, values, value education.

Kopsavilkums

Vērtības virza kultūras, ekonomiskās un izglītības jomas, veidojot sabiedrības kolektīvās zināšanas, kas tiek nodotas no vienas paaudzes nākamajai. Vērtības ir ilgtspējīgas,

motivāciju veicinošas un ietekmē cilvēka emocionālo stāvokli un rīcību stresa situācijās. Vērtību iegūšanu var definēt arī kā vērtību iemācīšanos, kas norisinās ģimenē, sabiedrībā un skolā. Vērtībizglītība tiek īstenota zinātniski, sistemātiski, plānveidīgi un mērķtiecīgi. Tās mērķis ir iegūto/iemācīto vērtību pārnese indivīda rīcībā reālajā dzīvē. Vērtībizglītībā aktuāla kļūst konstruktīvisma pieeja, kas ir balstīta uz aktīvu indivīda morālās izpratnes veidošanos, sociālās mijiedarbības un morālā diskursa procesiem. Cilvēka iegūtās vērtības ir viņa aktīvas rīcības un dzīves pieredzes rezultāts. Arī profesijas izvēli lielā mērā ietekmē cilvēkam piemītošās vērtības – gan personiskās, gan arī visai sabiedrībai nozīmīgās vērtības. Personiskā izaugsme, materiālās vērtības, ieguldījums sabiedrības kopējam labumam, prieks un gandarījums par paveikto var būt atšķirīgi nozīmīgas vērtības dažādiem indivīdiem. Par aktuālām vērtībām 21. gadsimta darba tirgū ir kļuvušas: jaunrade, saspīlējuma un spriedzes mazināšana un atbildības uzņemšanās. Taču indivīda viedoklis un vērtības izvēlētajās profesijas kontekstā var arī mainīties, sastopoties ar grūtībām. Tādēļ nozīmīgas kļūst prosociālas vērtības, kas sekmē rūpes par visas sabiedrības kopējo labklājību. Vērtības ir lēmumu pieņemšanas pamatā visās privātās un sabiedriskās dzīves jomās. Izglītības ietekme uz vērtību veidošanās procesu sabiedrībā ir ievērojama. Taču vērtību pieņemšanu ietekmē arī mūsdienās aktuāli kļuvušie izaicinājumi, tai skaitā vides, ekonomiskie, sociālie izaicinājumi, kas ietver globālās sasilšanas un klimata pārmaiņu radītās sekas, regulāru un neprognozējamu izešanu no komforta zonas, cilvēka sacensību ar mūsdienu tehnoloģiju radītām iespējām, migrāciju, urbanizāciju, pieaugošo sociālo un kultūras daudzveidību. Cilvēce 21. gadsimtā ir saskārusies arī ar epidemioloģiskajiem un drošības izaicinājumiem. Tādēļ vērtībizglītībā nozīmīga kļūst argumentācija, zinātniski skaidrojumi, diskusijas par dilemmām ar morāliem aspektiem, kā arī lēmumu pieņemšana reālās dzīves situācijās. Uz kompetenču apguvi virzītas izglītības satura izmaiņas paredz, ka izglītība ir ekosistēma, kurā ir vairākas ieinteresētās personas: studenti/skolēni, skolotāji, skolu vadītāji, vecāki, sabiedrības pārstāvji u. c. Arī vērtību pieņemšana ir mācīšanās procesa rezultāts, kura pamatā ir konstruktīvisma un sociālkonstruktīvisma pamatprincipi, sekmējot zināšanas un izpratni par vērtībām, kas tiek gūta reflektējot un pārdomājot savu un citu uzvedību un rīcību, gūstot dziļākas zināšanas, ieskatu un izpratni par sevi, citiem un visu sabiedrību kopumā.

Summary

Values guide the cultural, economic and educational spheres, shaping the collective knowledge of society that is passed from one generation to the next. Values are sustainable, motivating and influence people's emotional state and behaviour in stressful situations. Values acquisition can also be defined as the learning of values that takes place in the family, in society and in school. Values education is carried out in a scientific, systematic, planned and targeted manner. It aims at translating acquired/learned values into real-life actions of the individual. A constructivist approach to values education is becoming relevant, based on the active development of an individual's moral understanding, processes of social interaction and moral discourse. The values acquired by a person are the result of his or her active action and life experience. The choice of a profession is also strongly influenced by the values that a person holds, both personal and societal values. Personal development, material values, contribution to the common good of society, pleasure and satisfaction may have different meanings for different individuals. Creativity, reducing tensions and stress, and taking responsibility have become relevant values in the 21st century labour market. However, an individual's views and values in the context of their chosen profession may also change in the face of difficulties. Pro-social values that contribute to the common good of society as a whole therefore become important. Values underpin decision-making in all areas of private and public life. The influence of education on the process of values formation in society is considerable. However,

the adoption of values is also influenced by the challenges that have become topical today, including environmental, economic and social challenges, which include the consequences of global warming and climate change, the regular and unpredictable emergence from comfort zones, human competition with the opportunities offered by modern technology, migration, urbanisation, and increasing social and cultural diversity. In the 21st century, humanity is also confronted with epidemic and security challenges. Therefore, reasoning, scientific explanations, discussions on dilemmas with moral implications, and decision-making in real-life situations become important in value education. Competency-based curriculum change implies that education is an ecosystem with multiple stakeholders: students, teachers, school leaders, parents, community representatives, etc. Values acceptance is also the outcome of a learning process based on the principles of constructivism and social constructivism, fostering knowledge and understanding of values through reflection and contemplation of own behaviour and the behaviour of others' and actions, gaining deeper knowledge, insight and understanding of oneself, others and society as a whole.

Literatūra

- Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Baum, S., & Payea, K. (2005). *The benefits of higher education for individuals and society. Trends in higher education*. New York: College Board. Pieejams <https://www.immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/COLBRDUS/C040907B.pdf>
- Berman, S. (1997). *Children's social consciousness and the development of social responsibility*. New York: State University of New York Press.
- Bouguila, S. (2013). Social Responsibility of Educators. *International Journal of Educational Research and Technology*, 4, 46-51. DOI: 10.2139/ssrn.2180026
- Brown, E., Chen, D., Davies, I., Urbina Garcia, A., & Munguia, I. (2019). Educating young people about society in China, England, Mexico and Spain: Similar approaches to values education from different contexts. *A Journal of Comparative and International Education*, 529-545. DOI: 10.1080/03057925.2019.1647513
- Creswell, J., & Welch, W. (2005). Affirmation of personal values buffers neuroendocrine and psychological stress responses. *Psychological science*, 16 (11), 846-851. DOI: 10.1111/j.1467-9280.2005.01624.x
- Haste, H. (2018). *Attitudes and Values and the OECD Learning Framework 2030: A critical review of definitions, concepts and data*. Paris: OECD Publishing. Pieejams https://www.oecd.org/education/2030-project/contact/Draft_Papers_supporting_the_OECD_Learning_Framework_2030.pdf
- Kraemer, H. (2011). *From values to actions*. San Francisco: Jossay Bass.
- Kenan, S. (2009). The missing dimension of modern education: Values education. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9(1), 279-295.
- Korsgaard, C. (1983). Two Distinctions in Goodness. *The Philosophical Review*, 92(2), 169-195.
- Lickona, T. (2009). *Educating for Character: How our Schools can Teach Respect and Responsibility*. New York: Bantam Books.
- Mc Shane, M. (2014). *Education and opportunity*. Washington: AEI Press.
- OECD. (2019). *PISA 2018 Assessment and Analytical Framework*. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/b25efab8-en.
- OECD. (2018). *The future of education and skills Education 2030*. Paris: OECD Publishing.
- Power, F., Higgins, A., & Kohlberg, L. (1989). *Lawrence Kohlberg's Approach to Moral Education*. New York: Columbia University Press.
- Schwartz, S. H. (2006). Basic human values: Theory, measurement, and applications. *Revue française de sociologie*, 47(4), 249-288.

- Solomon, D., Watson, M., & Battistich, V. (2001). Teaching and schooling effects on moral/prosocial development. *Handbook of Research on Teaching*. 566-603.
- Superka, D., Ahrens, C., & Hedstrom, J. (1976). *Values Education Sourcebook*. Los Angeles: University of California.
- TALIS 2018. (2020). *Skolotāji un skolu vadītāji kā augsti novērtējami profesionāļi*. Pieejams <https://www.oecd.org/education/talis-2018-results-volume-ii-19cf08df-en.htm>
- UNESCO. (2002). *Learning to Be: A Holistic and Integrated Approach to Values Education for Human Development*. Bangkok: UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.
- Wladkowski, R. (2008). *Enhancing Adult motivation to learn*. San Francisco: Jossey Bass.
- Wray-Lake, L., & Syvertsen, A. (2011). The Developmental Roots of Social Responsibility in Childhood and Adolescence. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 11-25. DOI: 10.1002/cd.308
- Wright, C., Bacigalupa, C., Black, T., & Burton, M. (2008). Windows into children's thinking: A guide to storytelling and dramatization. *Early Childhood Education Journal*, 35(4), 363-369. DOI: 10.1007/s10643-007-0189-0

Konferences Liepājas Valsts 1. ģimnāzijas pieredzē

Conferences from the perspective of Liepaja State Gymnasium No. 1

Kristīne ROZE

- Liepājas Valsts 1. ģimnāzija
Ausekļa iela 9, Liepāja, LV-3401
kristine.roze@liepaja.edu.lv

Anotācija

Liepājas Valsts 1. ģimnāzija kopš 2014. gada piedāvā divas konferences – “Radoši meklējumi mūsdienu pedagoģijā: teorija un prakse”, “Spekkes lasījumi”. To mērķauditorija – ģimnāzijas, citi Liepājas, Kurzemes pedagogi un interesenti, kam saistoši gan skolas ikdienas jautājumi, kā klasvadība, jēgpilna tehnoloģiju izmantošana, mūsdienīga mācību satura piedāvāšana, gan arī filozofiskāki jautājumi – atbalstošas mācību vides nodrošināšana, vērtībizglītības un izglītības ilgtspējīgai attīstībai dažādi aspekti. Lai realizētu katras konferences mērķi, iesaistīti ģimnāzijas pedagogi, skolēni, absolventi, dažādi eksperti. Konferenču saturiskos lokus atbalso skolas izdevums “Ģimnāzijas raksti”. Publikācijas mērķis – iepazīstināt ar konferenču organizēšanas procesu, saturisko ievirzi, izvērtēt, kā darbojas šī komunikācijas forma, lai ilgtermiņā rastu atbildes uz jautājumu, kāds bija, ir un būs izglītota cilvēka ceļš uz Latvijas valsti.

Atslēgvārdi: konference, pedagogi, skolēni, absolventi, eksperti, mūsdienīgs mācību process, rakstu krājums, ilgtermiņa mērķi.

Keywords: conference, teachers, pupils, alumni, experts, modern trends in education, collection of articles, long-term goals

Kopsavilkums

Publikācijas mērķis – iepazīstināt ar konferenču organizēšanas procesu Liepājas Valsts 1. ģimnāzijā, to saturisko ievirzi, izvērtēt, kā darbojas šī komunikācijas forma, lai ilgtermiņā rastu atbildes uz jautājumu, kāds bija, ir un būs izglītota cilvēka ceļš uz Latvijas valsti. Rakstā tiek skaidrots katras konferences – “Radoši meklējumi mūsdienu pedagoģijā: teorija un prakse”, “Spekkes lasījumi” – mērķis, darba organizēšanas modelis, atklājot, kas citādajā mācību dienā, kad notiek konference, tiek piedāvāts gan skolēniem, gan skolotājiem. Konferences “Radoši meklējumi mūsdienu pedagoģijā: teorija un prakse” mērķi saistīti ar pedagogu labās prakses piemēru aktualizēšanu kādā aspektā, savukārt “Spekkes lasījumi” pievēršas tiem jautājumiem, kas būtiski izglītības iestādēm, kurām mūsdienās ir ģimnāzijas statuss – kā veicināt skolēnu talantu attīstību, panākt izcilību, precīzāk, nodrošināt atbalstu skolēnu izcilībai. To darot, notiek pievēršanās daudz plašākai laiktelpai nekā mūsdienas, tiek rosinātas sarunas par lielāka mēroga izglītības jautājumiem, kā skolotāja darbs ar skolēnu, klasi, realizējot skolas mērķus, uzdevumus konkrētajam mācību gadam vai ilgākam plānošanas posmam. Abu konferenču tematiskos lokus atbalso skolas izdevums “Ģimnāzijas raksti”. Dažas no iespējām, kuras plānots realizēt, organizējot minētās skolas konferences – panākt

konferences un mācību procesa sinerģiju, paplašināt konferences dalībnieku loku no dažādām organizācijām, tai skaitā skolām.

Summary

The aim of the article is to introduce the process of organizing conferences in Liepāja State Gymnasium No.1, their content, and evaluate this form of communication in order to find answers to the question: what was, is and will be the path of an educated person towards the state of Latvia. The article explains the aim and model of work organization of two conferences - “Looking for creativity in modern pedagogy: Theory and practice” and “Spekke’s readings”, by revealing what was offered to students and teachers during the conference. The aims of the conference “Looking for creativity in modern pedagogy: Theory and practice” are related to describing some best practices in certain aspects, while “Spekke’s readings” focuses on issues that are topical for gymnasiums nowadays – how to promote the development of students’ talents, how to achieve excellence, be more precise and how to create conditions that would support it. In doing so, much bigger space gets explored, both in terms of time and place, conversations on more general issues in education are carried out looking at the teacher’s work with a pupil and the whole class when implementing school aims, objectives for each school year or for a longer planning period. The themes covered in both conferences are related to the school edition “Gymnasium Articles”. Some objectives that were implemented when organizing these conferences can be mentioned: to create the synergy between the conferences and teaching-learning process, and to enlarge the audience of the conferences by involving participants from other schools and organizations.

Literatūra

- Darba grupu prezentācijas konferencē *Radoši meklējumi mūsdienu pedagogijā: teorija un prakse* (2018). Pieejams <https://www.lvg.lv/upload/Konference/materiali/Sagatave.pdf>
- Diskusiju grupas konferencē *Radoši meklējumi mūsdienu pedagogijā: teorija un prakse* (2014). Pieejams <https://www.lvg.lv/section/top/diskusiju-grupas/206/>
- Drēže, I., Zāle-Zālīte, S. (2021). Karogs - katram laikam savs. *Ģimnāzijas raksti. Liepājas Valsts 1.ģimnāzija Nr.8.*, 80-85.
- Gintnere, U. (2017). *Liepājas pašvaldības darbs izglītības jomā. 1919.–1920.* Pieejams <https://www.lvg.lv/upload/Konference/2017/Uljana%20Gintnere.pdf>
- Ģimnāzijas raksti: ideja* (2021). Pieejams <https://www.lvg.lv/top/ideja/165/>
- Individualitātes tapšanas process par radošu personību (2014). Pieejams <https://www.lvg.lv/section/top/individualitates-tapsanas-process-par-ra/211/>
- Izstāde *Liepājas ģimnāzija Melvila acīm un ģimnāzistu skatījumā mūsdienās* (2019). Pieejams <https://www.lvg.lv/section/top/ludvigs-melvils/352/>
- Izstāde *Mācos attālināti: izjūtas* (2021). Pieejams <https://www.lvg.lv/upload/Konference/2021/Virtuala%20izstade.%20Macos%20attalinati.%20Izjutas.pdf>
- Kovala, R., Baķe, A. (2019). *Kā kļūt par personību ar pasaules slavu: konferences referāta prezentācija.* Pieejams <https://www.lvg.lv/upload/Konference/2019/4.pdf>
- Latvija 100: Ar konferenci “Spekkes lasījumi” atzīmēs Liepājas Valsts 1.ģimnāzijas renovācijas noslēgumu. Pieejams <https://www.lv100.lv/jaunumi/ar-konferenci-spekkes-lasijumi-atzimes-gimnazijas-renovācijas-noslegumu/>
- Laugale, V. (2017). *Ceļš uz ģimnāziju: konferences referāta prezentācija.* Pieejams <https://www.lvg.lv/upload/Konference/2017/Velga%20Laugale.pdf>

- Liepājas Valsts 1. ģimnāzijas Metodiskais centrs (2021). Pieejams <https://www.lvg.lv/section/top/metodiskais-centrs/213/>
- Par Izglītības attīstības pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam* (2021). Ministru kabineta rīkojums Nr. 436. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>
- Roze, K. (2021). Pētījums skolas vidē *Liepājas Valsts 1. ģimnāzijas skolotāju kā mācīšanās procesa vadītāju stiprās puses*. Pieejams <https://www.lvg.lv/upload/Prezentācijas/Macisanas%20vadisana.pdf>
- Spekkes lasījumi: informācija* (2021). Pieejams <https://www.lvg.lv/top/informcija/371/>
- Valcis, H. (2014). *Atklāšanas runas prezentācija*. Pieejams https://www.lvg.lv/upload/Konference/helvijs_valcis.pdf
- Valcis, H. (2016). *Atklāšanas runas prezentācija*. Pieejams https://www.lvg.lv/upload/Konference/20160324_Helvijs_Valcis.pdf
- Valcis, H. (2018). *Atklāšanas runas prezentācija*. Pieejams https://www.lvg.lv/upload/Konference/materiali/Plenarsede_Helvijs.pdf
- Vanags, E. (2018). Kas ir pašvadīta mācīšanās: konferences *Radoši meklējumi mūsdienu pedagoģijā: teorija un prakse* atklāšanas runas prezentācija. Pieejams https://www.lvg.lv/upload/Konference/materiali/Kas_ir_pasvadita_macisanas_Liepaja_print.pdf
- Vugule, Ē. (2011). *Skolotāju profesionālo organizāciju darbība Latvijā*. Promocijas darbs. Pieejams https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4668/20306-Erika_Vugule_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Iekļaujoša pirmsskolas izglītība bērniem ar autiskā spektra traucējumiem: teorētiskais aspekts

Inclusive preschool education for children with autism spectrum disorder: a theoretical aspect

Inese TĪGERE

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
inese.tigere@inbox.lv

Dina BETHERE

- Liepājas Universitāte, PSDF
Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
dina.bethere@liepu.lv

Anotācija

Pētījums ir veltīts tiem izaicinājumiem un pedagoģiskajiem risinājumiem, kas saistīti ar iekļaujošas izglītības nodrošinājumu bērniem ar autiskā spektra traucējumiem (turpmāk – AST). Pētījuma īstenošanai ir izmantota zinātnisko atziņu un normatīvo nostādņu analīze, izvirzot mērķi – definēt un strukturēt pamatnosacījumus, kas ir nepieciešami bērnu ar AST veiksmīgai iekļaušanās procesa norisei vispārīzglītojošās pirmsskolās iestādēs. Publikācijas izstrādei ir veikta nacionāla un starptautiska mēroga normatīvo dokumentu, dažādu starptautisko pētījumu, ziņojumu un zinātnisko publikāciju analīze. Atbilstoši pētījumam izvirzītajam mērķim ziņojumu un izglītības politikas plānošanas dokumentu izpēte ir veikta hronoloģiskā secībā, akcentējot terminus “iekļaujošā izglītība” un “autiskā spektra traucējumi”. Attiecīgi zinātniskās publikācijas pētījuma īstenošanai ir izvēlētas atbilstoši iepriekš norādītajiem atslēgvārdiem, pētniecības nolūkos pievienojot tiem arī terminu “pirmsskola”. Metodoloģiskajā aspektā publikācijā ir atspoguļots jaukta dizaina pētījums, kurā izmantoti kā primāri, tā sekundāri, kvantitatīvo un kvalitatīvo pētījumu dati.

Atslēgvārdi: iekļaujoša izglītība pirmsskolā, autiskā spektra traucējumi.

Keywords: inclusive preschool education, autism spectrum disorder.

Kopsavilkums

Lai arī Latvijā tiek īstenota iekļaujošā izglītība un bērniem ar autiskā spektra traucējumiem ir jāapmeklē vispārīzglītojošo pirmsskolu grupas, kurās īsteno speciālās izglītības programmas bērniem ar mācīšanās vai runas attīstības traucējumiem, dažādos izglītības politikas plānošanas dokumentos norādīts, ka bērni ar autismu ir sarežģīti iekļaujami. Lai izprastu šī fenomena iemeslus, identificētu iespējamus šķēršļus un rastu iespējamus risinājumus, izmantotais literatūras pārskats ietver šādas daļas: iekļaujošās izglītības attīstības tendences pirmsskolas posmā pasaulē un Latvijā dažādos politiskos ziņojumos, izglītības

politikas plānošanas dokumentos, normatīvajos aktos un zinātniskos pētījumos; pirmsskolas vecuma bērna ar autiskā spektra traucējumiem attīstības profils, ietverot attiecīgā vecumposma un attīstības traucējuma raksturojošās pazīmes un iespējamo šķēršļu identificēšana, norādot iespējamus risinājumus pirmsskolas izglītības nodrošinājumam bērniem ar autiskā spektra traucējumiem.

Summary

Although inclusive education is implemented in Latvia and children with autistic spectrum disorders must attend general education pre-school groups, where special education programmes are implemented for children with learning or speech development disorders, various educational policy planning documents indicate that children with autism are difficult to include. In order to understand the reasons for this phenomenon, identify possible obstacles and find possible solutions, the employed literature review includes the following parts: inclusive education development trends in the pre-school stage in the world and in Latvia in various political reports, educational policy planning documents, regulatory acts and scientific studies; development profile of a pre-school child with autism spectrum disorders, including the characteristic features of the relevant age group and developmental disorder, and identification of possible obstacles, indicating possible solutions for the provision of pre-school education for children with autism spectrum disorders.

Literatūra

- Alokla, S. (2018). Non-verbal communication skills of children with autism spectrum disorder. Electronic Theses, Projects, and Dissertations. 727. Pieejams <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/727>
- Anthony, J. H. (2009). Access to education for students with autism in Ghana: Implications for EFA Background paper prepared for the Education for All Global Monitoring Report 2010 (Reaching the marginalized 2010/ED/EFA? MR/PI/10). Paris, France: United Nations Educational, scientific and cultural Organization. Pieejams <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000186588>
- Apvienoto Nāciju Organizācija (ANO). (2016). Personu ar invaliditāti tiesību komiteja par tiesībām uz iekļaujošu izglītību. Vispārējais komentārs Nr. 4. 25.11.2016. Pieejams https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/24_pants_par_tiesibam_uz_ieklausosu_izglitibu_1560509820.pdf
- Beizītere, I., Grumolte-Lerhe, I., Ziemane, I., & Valtenbergs, V., (2020). LR Saeimas ziņojums "Iekļaujošā izglītība bērniem ar speciālām vajadzībām Latvijā". Pieejams https://www.saeima.lv/petijumi/Ieklausosa_izglitiba_berniem_spec_vajadzibam_Latvija.pdf
- Bejnö, H. (2021). *Early intervention and autism: Improving preschool program quality for children with autism spectrum disorder receiving Early Intensive Behavioral Intervention using the Autism Program Environment Rating Scale (APERS)*. (Doctoral dissertation, Department of Special Education, Stockholm University). Pieejams <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1601700/FULLTEXT01.pdf>
- Bendová, P., Čecháčková, M., & Šádková, L. (2014). Inclusive education of pre-school children with special educational needs in kindergartens. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 112, 1014-1021. Do : <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.1263>
- Bohan-Baker, M., & Little, P. M. (2002). The transition to kindergarten: A review of current research and promising practices to involve families. Pieejams https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:JGM_keNZojYJ:scholar.google.co

- m/+The+transition+to+kindergarten:+A+review+of+current+research+and+promising+practices+to+involve+families.+&hl=en&as_sdt=0,5
- Boulware, G. L., Schwartz, I. S., Sandall, S. R., & McBride, B. J. (2006). Project DATA for toddlers: An inclusive approach to very young children with autism spectrum disorder. *Topics in Early Childhood Special Education*, 26(2), 94-105. Pieejams http://www.coping.us/images/Boulware_et_al_2006_Autism.pdf
- Causton-Theoharis, J., Ashby, C., & Cosier, M. (2009). Islands of loneliness: Exploring social interaction through the autobiographies of individuals with autism. *Intellectual and developmental disabilities*, 47(2), 84–96. Doi: 10.1352/1934-9556-47.2.84
- Coman, D., Alessandri, M., Gutierrez, A., Novotny, S., Boyd, B., Hume, K., ... & Odom, S. (2013). Commitment to classroom model philosophy and burnout symptoms among high fidelity teachers implementing preschool programs for children with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 43(2), 345–360. Doi: 10.1007/s10803-012-1573-1
- Corsello, C. M. (2005). Early intervention in autism. *Infants & young children*, 18(2), 74–85. Pieejams <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.596.7309&rep=rep1&type=pdf>
- Crozier, S., & Tincani, M. (2007). Effects of social stories on prosocial behavior of preschool children with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 37(9), 1803–1814. Doi : 10.1007/s10803-006-0315-7
- Dawson, G., Meltzoff, A. N., Osterling, J., Rinaldi, J., & Brown, E. (1998). Children with autism fail to orient to naturally occurring social stimuli. *Journal of autism and developmental disorders*, 28(6), 479–485. Pieejams <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.470.6848&rep=rep1&type=pdf>
- Dēvica, P. (2021). Pedagogu trūkums Latvijas skolās ar katru gadu jūtams arvien vairāk. Latvijas Sabiedriskie mediji. Pieejams <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/pedagogu-trukums-latvijas-skolas-ar-katru-gadu-jutams-arvien-vairak.a420383/>
- Diskusija "Iekļaujoša izglītība: kā sasniegt katru bērnu?", Konference "Skola katram bērnam" (2020). Piekļuve <https://www.youtube.com/watch?v=H2Olaveoh-Y>
- Drüge, M., Schladitz, S., Wirtz, M. A., & Schleider, K. (2021). Psychosocial Burden and Strains of Pedagogues—Using the Job Demands-Resources Theory to Predict Burnout, Job Satisfaction, General State of Health, and Life Satisfaction. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(15), 7921. Doi: <https://doi.org/10.3390/ijerph18157921>
- Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra. (2014). *Pieejas svarīgākās atziņas par iekļaujošo izglītību. Teorijas izmantošana praksē*. Odense, Dānija: Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra. Pieejams https://www.european-agency.org/sites/default/files/Five_Key_Messages_for_Inclusive_Education_LV.pdf
- Eiropas Speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra. (2017a). *Iekļaujoša pirmsskolas izglītība: jaunas atziņas un instrumenti — galīgais kopsavilkuma ziņojums*. (M. Kyriazopoulou, P. Bartolo, E. Björck-Åkesson, C. Giné un F. Bellour, red.). Odense, Dānija. Pieejams https://www.european-agency.org/sites/default/files/iece-summary-lv_0.pdf
- Eiropas Speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra. (2017b). *Iekļaujošās pirmsskolas izglītības vides pašrefleksijas rīks*. (E. Björck-Åkesson, M. Kyriazopoulou, C. Giné un P. Bartolo, red.). Odense, Dānija. Pieejams https://www.european-agency.org/sites/default/files/IECE%20Environment%20Self-Reflection%20Tool_LV_0.docx

- European Commission/EACEA/Eurydice, 2019. Pamatdati par bērnu agrīno izglītību un aprūpi Eiropā, 2019. Eurydice ziņojums. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Pieejams https://www.lizda.lv/wp-content/uploads/2020/05/PETIJUMS_PII_2019.pdf
- Feldman, H. M. (2005). Evaluation and management of language and speech disorders in preschool children. *Pediatrics in review*, 26(4), 131–142. Pieejams <http://pedsinreview.aappublications.org/content/26/4/131>
- Gernsbacher, M. A., Morson, E. M., & Grace, E. J. (2016). Language and speech in autism. *Annual review of linguistics*, 2, 413–425. Doi : 10.1146/annurev-linguist-030514-124824
- Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības solī.
- Gómez-Marí, I., Sanz-Cervera, P., & Tárraga-Mínguez, R. (2021). Teachers' Knowledge Regarding Autism Spectrum Disorder (ASD): A Systematic Review. *Sustainability*, 13(9), 5097. Doi : <https://doi.org/10.3390/su13095097>
- Hansen, S. G., Blakely, A. W., Dolata, J. K., Raulston, T., & Machalicek, W. (2014). Children with autism in the inclusive preschool classroom: A systematic review of single-subject design interventions on social communication skills. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1(3), 192–206. Pieejams <https://link.springer.com/article/10.1007/s40489-014-0020-y>
- Harris, S. L., & Handleman, J. S. (2000). Age and IQ at intake as predictors of placement for young children with autism: A four-to six-year follow-up. *Journal of autism and developmental disorders*, 30(2), 137–142. Pieejams <http://verbalbehavior.pbworks.com/f/ABA%2520after6.pdf>
- Hernández-González, O., Spencer-Contreras, R., Sanz-Cervera, P., Tárraga-Mínguez, R. (2022). Analysis of the Autism Spectrum Disorder (ASD) Knowledge of Cuban Teachers in Primary Schools and Preschools. *Educ.Sci.* 12,284. Doi: <https://doi.org/10.3390/educsci12040284>
- Information gathering template prepared for the Global Education Monitoring Report 2021 – Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia – Inclusion and education: All means all. Pieejams <https://gem-report-2020.unesco.org/wp-content/uploads/2021/02/Latvia.pdf>
- Iovannone, R., Dunlap, G., Huber, H., & Kincaid, D. (2003). Effective educational practices for students with autism spectrum disorders. *Focus on autism and other developmental disabilities*, 18(3), 150–165. Pieejams <http://foa.sagepub.com/content/18/3/150>
- Īsi un konkrēti. *Skolēns ar attīstības traucējumiem vispārizglītojošā skolā*, 2019. Piekļuve <https://www.youtube.com/watch?v=j2dbOfWa7v4>
- Konceptuālais ziņojums “Starpnozaru sadarbības un atbalsta sistēmas pilnveide bērnu attīstības, uzvedības un psihisko traucējumu veidošanās risku mazināšanai”. (2018). Pieejams https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/PKC_KoncZin_Bernu_psihiska_veseliba_22082019.pdf
- Lindsay, S., Proulx, M., Thomson, N., & Scott, H. (2013). Educators' challenges of including children with autism spectrum disorder in mainstream classrooms. *International Journal of Disability, Development and Education*, 60(4), 347362. Doi : <http://dx.doi.org/10.1080/1034912X.2013.846470>
- Liu, Y., Li, J., Zheng, Q., Zaroff, C. M., Hall, B. J., Li, X., & Hao, Y. (2016). Knowledge, attitudes, and perceptions of autism spectrum disorder in a stratified sampling of preschool teachers in China. *BMC psychiatry*, 16(1), 1–12. Pieejams <https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12888-016-0845-2>
- LIZDA: pedagogu darba slodzes, samaksas veidošanās principi jāpārskata. (2020). Publicēts 08/10/2020. Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrība. Pieejams

- https://www.lizda.lv/current_events/lizda-pedagogu-darba-slodzes-samaksas-veidosanas-principi-japarskata/
- LIZDA aktualizē psihoemocionālā atbalsta nepieciešamību pedagogiem. (2021). Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrība. Pieejams https://www.lizda.lv/current_events/lizda-aktualize-psihoemocionala-atbalsta-nepieciešamibu-pedagogiem/
- LR Izglītības un zinātnes ministrija. (2013). Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2017. gadam. Pielikums Ministru kabineta 2013.gada rīkojumam Nr. Pieejams <http://www.lsa.lv/wp-content/uploads/2013/03/Izglitibasattistibaspamatnostadnes.pdf>
- LR Izglītības un zinātnes ministrija. (2020). Iekļaujošā izglītība un speciālā izglītība. 07.09.2020. Pieejams <https://www.izm.gov.lv/lv/iekļaujosa-izglitiba-un-speciala-izglitiba>
- LR Labklājības ministrija. (2020). Asistenta pakalpojums izglītības iestādē. 07.07.2020. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/asistenta-pakalpojums-izglitibas-iestade>
- LR Valsts kontrole (LRVK). (2021). Vai bērnam ar speciālām vajadzībām ir iespēja saņemt tā spējām, vajadzībām un bērna labākajām interesēm atbilstošu izglītību? Revīzijas ziņojums. Rīga. Pieejams file:///C:/Users/Lietot%C4%81js/Downloads/29455-Asko-F2-FK_-mptgPffbczGdLSEhczVJ.pdf
- Lovaas, O. I. (1993). The development of a treatment-research project for developmentally disabled and autistic children. *Journal of applied behavior analysis*, 26(4), 617–630. Pieejams <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1297900/pdf/jaba00014-0210.pdf>
- Masaļska, A. (2021). Autiskā spektra traucējumu (AST) agrīna diagnostika un ārstēšana. Klīniskais algoritms. Pieejams <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/6033/download>
- Mathwasa, J., & Sibanda, L. (2021). Inclusion in Early Childhood Development Settings: A Reality or an Oasis. *Education in Childhood*, 89.
- Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumi Nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem". Latvijas Vēstnesis, 236, 30.11.2018. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/303371>
- Mujkanovic, E., Mujkanovic, E., Pasalic, A., & Memisevic, H. (2017). Quality of educational support for children with autism spectrum disorder in Bosnia and Herzegovina-Perception of parents and professionals. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 9(4), 829-836. Pieejams <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1146714.pdf>
- “Mūžīgie bērni”: iekļaujošā izglītība – iespējama! 2020. LTV Ziņu dienests, 2020. gada 24. septembris. Piekļuve <https://youtu.be/or16knp183k>
- Nazneen, F., Boujarwah, F. A., Sadler, S., Mogus, A., Abowd, G. D., & Arriaga, R. I. (2010). Understanding the challenges and opportunities for richer descriptions of stereotypical behaviors of children with ASD: a concept exploration and validation. In *Proceedings of the 12th international ACM SIGACCESS conference on Computers and accessibility* (pp. 67–74). Pieejams https://www.researchgate.net/profile/Rosa-Arriaga/publication/268144265_Understanding_the_Context_of_Stereotypical_Behaviors/links/5c5c785b299bf1d14cb34040/Understanding-the-Context-of-Stereotypical-Behaviors.pdf
- OECD (2018), *Development Co-operation Report 2018: Joining Forces to Leave No One Behind*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/dcr-2018-en>.
- Pētījums par bērniem ar speciālām vajadzībām sniedzamo atbalsta pakalpojumu izmaksu modeli iekļaujošas izglītības īstenošanas kontekstā. Nodevums. Latvijas Universitāte, Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte. (2017). Pieejams http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/IzM_Petijums_par_berniem_ar_spec_vajadz_sniedzamo_atbalsta_paklp_izmaksu_modeli.pdf
- Policy, O. S. E., & Guide, R. (2017). Special education in Ontario: Kindergarten to grade 12. Pieejams http://www.edu.gov.on.ca/eng/document/policy/os/onschools_2017e.pdf.

- Radley, K. C., Hanglein, J., & Arak, M. (2016). School-based social skills training for preschool-age children with autism spectrum disorder. *Autism, 20*(8), 938–951. Doi : 10.1177/1362361315617361
- Sansosti, J. M., & Sansosti, F. J. (2012). Inclusion for students with high-functioning autism spectrum disorders: Definitions and decision making. *Psychology in the Schools, 49*(10), 917-931. Doi : 10.1002/pits.21652
- Sclafani, S. (2008). Rethinking Human Capital in Education: Singapore as a Model for Teacher Development. *Aspen Institute*. Pieejams <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED512422.pdf>
- Shekar, M. R. R. (2018). Role And Relationship Between Language Development and Cognitive Skill. Shanlax. International Journal of Arts, Science and Humanities. Vol. 5. *Periyar Maniammai Institute of Science & Technology (PMIST)*, 159. Pieejams https://erp.dbuniversity.ac.in/adbu_erp/uploads/emp_docs/155783706735850289142.pdf#page=165
- Shore, R. (1998). *Ready Schools: A report of the Goal 1 Ready Schools Resource Group*. Washington, DC: *The National Education Goals Panel*.
- Siller, M., Morgan, L., Wedderburn, Q., Fuhrmeister, S., & Rudrabhatla, A. (2021). Inclusive Early Childhood Education for Children With and Without Autism: Progress, Barriers, and Future Directions. *Frontiers in Psychiatry, 12*. Doi: 10.3389/fpsy.2021.754648
- Smith, A., & Madden-Zibman, E. (2014). Creativity in autism. *Electronic edition. Assessed October 10, 2014*. Pieejams https://pracownik.kul.pl/files/11312/public/Creativity__autism_Smith_A.pdf
- Soto-Chodiman, R., Pooley, J. A., Cohen, L., & Taylor, M. F. (2012). Students with ASD in mainstream primary education settings: Teachers' experiences in Western Australian classrooms. *Australasian Journal of Special Education, 36*(2), 97-111.
- Spundiņa, L. (2021). Inclusive education in Latvia: theory and practice. *Latvian Public Broadcasting*. Pieejams <https://eng.lsm.lv/article/society/society/lsm-launches-english-language-service.a90048/>
- Terzi, L. (2014). Reframing inclusive education: Educational equality as capability equality. *Cambridge Journal of Education, 44*(4), 479-493. Doi:10.1080/0305764X.2014.960911
- Tsamoura, E. (2020). The Integration of Preschool Children with Autism Spectrum Disorder in Kindergartens of General Education. *Open Access Library Journal, 7*(02), 1. Doi : 10.4236/oalib.1106037
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (1994). The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. Adopted by the World Conference on Special Needs Education: Access and Quality. Salamanca, Spain: UNESCO. Pieejams <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2004). Guidelines for Inclusion. Pieejams http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/Guidelines_for_Inclusion_UNESCO_2006.pdf
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2017). A Guide for ensuring inclusion and equity in education. Pieejams <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248254>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) Institute for Statistics. (2016). The world needs almost 69 million new teachers to reach the 2030 education goals. (*Fact Sheet No. 39*). Pieejams <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246124>
- Valsts izglītības un satūra centra (VISC) projekts “Kompetenču pieeja mācību saturā” (Skola 2030). Pieejams <https://www.skola2030.lv/lv/istenosana/macibu-pieeja/ieklausos-izglitiba>

- Valsts izglītības satura centrs (VISC). (2019). “Individuālā izglītības programmas apguves plāna sastādīšana un īstenošana”. Pieejams https://registri.visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_ind_plana_sastadisanai_2019.pdf
- Wei, X., Wagner, M., Christiano, E. R., Shattuck, P., & Yu, J. W. (2014). Special education services received by students with autism spectrum disorders from preschool through high school. *The Journal of special education*, 48(3), 167–179. Doi : 10.1177/0022466913483576

Angļu valodas prasmes kā izglītības iestāžu vadītāju profesionālā kapitāla elements

English language skills as the element of professional capital of managers of educational institutions

Inga ZEIDE

- Liepājas Universitāte
Izglītības zinātņu institūts,
Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
zeideinga@gmail.com

Anotācija

E. Hārgreivs un M. Fulans (2012) attīstījuši profesionālā kapitāla teoriju ar mērķi uzlabot pedagogu izglītību un potenciālu, kā rezultātā ieguvēja būtu katra izglītības iestāde. Līdz ar Covid-19 pandēmiju izglītības iestādes vadītāja darbā profesionālajam kapitālam vēl joprojām ir svarīga nozīme, bet ir mainījusies elementu struktūra, kas šo kapitālu veido. Savukārt vadītāja kompetence ir tieši proporcionāla profesionālā kapitāla apjomam. Šī publikācija meklē atbildi uz jautājumu – kāda ir izglītības iestāžu vadītāju izpratne par angļu valodas prasmēm kā profesionālā kapitāla elementu 21. gadsimtā.

Atslēgvārdi: 21. gadsimta prasmes, angļu valodas prasmes, izglītības iestādes vadība, profesionālais kapitāls.

Keywords: 21th century skills, english language skills, professional capital, management of educational institutions.

Summary

One of the variables in professional capital is decisional capital (Hargreaves & Fullan, 2012). Its quality depends on the amount and quality of other professional capital variables – human capital and social capital. Thus, decisional capital can be considered to be derived from the sum of accumulated human and social capital.

Summarizing the interviews data, it can be concluded that the higher the level of English language skills, the greater the opportunity to use them as a resource for professional capital in a specific political, social and historical context. Namely, it can be said that in Latvia, in the 21st century, English language skills have become a resource for the leaders of educational institutions for the formation and development of professional practice, just as Russian language skills in the 20th century, during the Soviet occupation. Thus, if professional capital is resources, investments, and assets that make up, define, and develop a profession and its practice (Hargreaves & Fullan, 2012), then English language skills are an element of the professional capital of educational leaders.

From the answers of the respondents it can be concluded that the acquisition of the English language is promoted more by the internal motivation (personality requirement / understanding of the professional dimension) than by the external motivation. In some cases,

the lack of motivation is the reason why the English language skills of the managers of an educational institution are not enough to be used as a resource to increase professional capital.

It may be worthwhile for education policy makers at the state and local government level to develop common requirements for the skills of the managers of an educational institution, which in addition to the formal requirements (impeccable reputation, loyalty to the Republic of Latvia, pedagogical education or higher and pedagogical education) (*Izglītības likums*, 1998), would serve as a basis for creating a more homogeneous corps of heads of Latvian educational institutions and the quality of education in the country as whole.

Literatūra

- Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory*, Vol. 7, No. 1, 14–25
- Education First. (2021). *EF English Proficiency Index. A Ranking of 112 Countries and Regions by English Skills*. EF Education First Ltd.
- Goldin, C. (2014). Human Capital. In C. Diebolt, & M. Hauptert, *Handbook of Cliometrics*. Springer-Verlag
- Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. New York/Toronto: Teachers College Press
- Izglītības likums. (1998. gada 29. 10). Latvija: LR Saeima.
- Jellig, G. M. (2018). *School leadership*. In *The SAGE Encyclopedia of Educational Research, Measurement, and Evaluation*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc
- Latviešu valodas skaidrojošā un sinonīmu vārdnīca "Tēzaurus"* (2021). Kapitāls. Pieejams: <https://tezaurs.lv/kapit%C4%81ls>
- Lin, N. (2001). Social Capital. In *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action* (Structural Analysis in the Social Sciences, 19–28. Cambridge: Cambridge University Press. Doi:10.1017/CBO9780511815447.003
- LR Saeima (2010). Latvija 2030. *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam*. Rīga: LR Saeima. Pieejams https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_6.pdf
- National Research Council. (2012). *Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st Century*. Washington, DC: The National Academies Press. doi:<https://doi.org/10.17226/13398>
- Poriņa, V. (2021). Divvalodība. Nacionālā enciklopēdija. Pieejams <https://enciklopedija.lv/skirklis/5145-divvalod%C4%ABba>
- Vigotskij, L. S. Mišļeņije i reč [Domāšana un valoda]. Moskva: Poligrafkniga. [Выготский, Л. С. (1934). *Мышление и речь*. Москва: Соцэкгиз] Pieejams: [http://psychlib.ru/mgppu/VMr-1934/VMR-001.HTM#\\$pI](http://psychlib.ru/mgppu/VMr-1934/VMR-001.HTM#$pI)
- Zeide, I. (2022). *Izglītības iestāžu angļu valodas prasmes kā profesionālā kapitāla resurss dzīves kvalitātes kontekstā*. Disertācija. Rīga: Latvijas Universitāte.